

Politikai konjunktúraciklusok Magyarországon

TARTALOMJEGYZÉK

TARTALOMJEGYZÉK	1
TÁBLÁZAT- ÉS ÁBRAJEGYZÉK	2
BEVEZETÉS	3
1. ALESINA MODELLJE	4
1.1. A MODELL ALKALMAZHATÓSÁGA MAGYARORSZÁGON	8
2. NORDHAUS MODELLJE	14
2.1. A MODELL ALKALMAZHATÓSÁGA MAGYARORSZÁGON	18
ÖSSZEFOGLALÁS	31
IRODALOMJEGYZÉK	32

TÁBLÁZAT- ÉS ÁBRAJEGYZÉK

1. ábra: Infláció Magyarországon.....	12
2. ábra: Magyarország éves GDP növekedése (%)......	13
3. ábra: A társadalmi választási függvénygörbék.....	15
4. ábra: A várakozásokkal kiegészített Phillips görbe.....	16
5. ábra: Az inflációs ráta és a munkanélküliségi ráta ciklikus ingadozása.....	17
6. ábra: Munkanélküliségi ráta Magyarországon	18
7. ábra: Infláció Magyarországon.....	19
8. ábra: M1 pénzmennyiség és az inflációs ráta	20
9. ábra: Magyarország éves GDP növekedése és az inflációs ráta.....	21
10. ábra: Nettó nominál átlagkereslet százalékos változása	22
11. ábra: Központi költségvetés hiánya.....	22
12. ábra: GDP arányos adóbevételek.....	23
13. ábra: Szociális védelmi kiadások a GDP arányában	24
14. ábra: Inflációs ráta és költségvetési hiány a GDP százalékában.....	24
15. ábra: Költségvetési hiány a GDP százalékában és az inflációs ráta (%)	25
16. ábra: Költségvetési hiány a GDP százalékában és az inflációs ráta (%)	26
17. ábra: Munkanélküliségi ráta (%) és inflációs ráta (%)	27
18. ábra: Phillips görbe Magyarországon.....	28
19. ábra: A választási győzelem gazdasági mechanizmusa.....	30

BEVEZETÉS

A kormányzati döntéshozatal motivációinak kérdésével először behatóbban Antony Downs foglalkozott. Korábban a közgazdaságtani elméletben az állam feladatának a jólét maximalizálását tekintették. Ám ezzel a megközelítéssel figyelmen kívül hagyták az emberi tényező szerepét. Downs elmélete szerint nem bizonyos, hogy az állam a közjó érdekében fog cselekedni, tekintve, hogy az államot irányító politikusok ugyanúgy lehetnek racionálisak és önérdékkövetőek, akár csak bármely más piaci szereplő. Ennek értelmében a politikus felfogható egyfajta vállalkozónak, aki nem csak a köz érdekében cselekszik, hanem a politikusi szerepből fakadó presztízs, befolyás vagy jövedelem megszerzése is a célja. Ennek érdekében a piaci vállalatokhoz hasonlóan, termékét (politikai programját) minél inkább a vevők (szavazók) igényeihez próbálja igazítani. (Downs,1957)

Tekintve, hogy a kormányzat nagyban tudja befolyásolni egy ország gazdaságát, Downs elméletéből kiindulva több közgazdász is vizsgálta a gazdaságpolitika által okozott, választási időpontokhoz köthető konjunktúra ingadozásokat, ezzel megteremtve a politikai konjunktúraciklusok elméletét.

Dolgozatomban ezek közül kettőt mutatnék be, William Nordhaus és Alberto Alesina modelljét. A két modell a politikai konjunktúraciklusok két csoportját reprezentálja. Ezt a két csoportot legfőképp ideológiai szempontokból különböztethetjük meg.

Az ún. opportunistá modellben a kormányzat célja a hatalom megtartása, és mindezt úgy igyekszik elérni, hogy mentes a politikai ideológiáktól. Nem képviseli semmilyen megkülönböztetett értékrenddel, vagy érdekekkel rendelkező csoport érdekeit. Ezzel szemben a partizánelméleti modellekben két különböző politikai ideológiával rendelkező párt küzd a hatalomért. A baloldali párt nagyobb hangsúlyt fektet a munkanélküliségi ráta csökkentésére, és ezért hajlamosabb inflációt gerjeszteni. Ezzel szemben a jobboldali párt az infláció stabilizálását, csökkentését tartja fontosabbnak, és az árstabilitásért cserébe hajlamos engedni, hogy kormányzása alatt a munkanélküliségi ráta nagyobb legyen.(Meyer, 2008)

1. ALESINA MODELLJE

A modell a partizán elméletek közé tartozik, tehát a választásokon két párt küzd meg egymással, akik különböző politikai ideológiát és érdekköröket képviselnek. A baloldali párt a munkanélküliségi ráta leszorítását, ezáltal pedig nagyobb kibocsájtás elérését tűzi ki céljául. A jobboldali párt pedig nem tulajdonít jelentőséget a kibocsájtás szándékos növelésének, inkább az árstabilitás, vagyis az inflációs ráta csökkentése az érdeke. (Meyer, 2008)

Alesina modellje játékelméleti alapokon nyugszik, ahol a két szemben álló a fél hatalomért kampányoló pártok és a szakszervezetek. Az érdekvédelmi csoportok célja a bérek reálértékének állandó szinten tartása. Ennek érdekében próbálják megjósolni, hogy egy esetleges kormányváltáskor milyen változásokat idézhet elő a kormányzó párt a gazdaságban. (Meyer, 2008)

A gazdaságban az infláció és a kibocsájtás mértéke közötti összefüggést a Lucas-féle kínálati függvénnyel jellemezhetjük:

$$y_t = \bar{y} + \gamma(\pi_t - w_t)$$

ahol y_t a kibocsájtás növekedésének mértéke, π_t az inflációs ráta, w_t a nominálbérek növekedését jelöli, $\bar{y}$ az output természetes (gazdaságpolitikai beavatkozás nélküli) növekedési üteme, valamint $\gamma > 0$. A szakszervezetek várakozásaikat racionálisan képezik, tehát tökéletesen előre látnak, így a nominálbérek növekedését a várt inflációs rátához igazítják. (Alesina, 1987)

Ekkor pedig az előző függvény a következő alakban írható fel:

$$y_t = \bar{y} + \gamma(\pi_t - \pi_t^e)$$

Amíg a szakszervezetek a bérstabilitást akarják elérni, addig a pártok kormányra kerülésükkor a kormányzás költségeit próbálják minimalizálni. Az ideológiai különbségek miatt a pártok különböző jelentőséget tulajdonítanak az inflációs ráta, valamint a kibocsájtás növekedésének, ezért költségfüggvényeikben is különbözően súlyozzák ezeknek az értékeket.

A baloldali költség függvénye:

$$'Z^b = \sum_{t=0}^{\infty} q^t z_t^b = \sum_{t=0}^{\infty} q^t \left[\frac{1}{2} (\pi_t - c)^2 - b'y^t \right]$$

A Lucas-féle kínálati függvényt behelyettesítve kapjuk :

$$Z^b = \sum_{t=0}^{\infty} q^t z_t^b = \sum_{t=0}^{\infty} q^t \left[\frac{1}{2} \pi_t^2 - b(\pi_t - \pi_2^{exp}) - c\pi_t \right]$$

ahol

$$b \equiv b'\gamma$$

$$Z^b \equiv 'Z^b - \frac{1}{2}c^2/(1 - q)$$

A jobboldal költségfüggvénye:

$$Z^j = \sum_{t=0}^{\infty} q^t z_t^j = \sum_{t=0}^{\infty} q^t \left[\frac{1}{2} \pi_t^2 \right]$$

Ahol q a pártok diszkontrátája, c a baloldali párt számára optimális inflációs ráta, b pedig a baloldali párt hajlandósága a meglepetésszerű gazdaságpolitikai intézkedések végrehajtására, valamint $c > 0$; $b' > 0$; és $0 < q < 1$. (Alesina, 1987)

A pártok kormányra kerülésükkor az előbb bemutatott költségfüggvényeket próbálják minimalizálni. A megoldandó egyenletek tehát a bal oldali párt esetében:

$$\min_{\pi_t} \left[\frac{1}{2} \pi_t^2 - b(\pi_t - \pi_2^{exp}) - c\pi_t \right]$$

Valamint a jobboldali párt esetén:

$$\min_{\pi_t} \left[\frac{1}{2} \pi_t^2 \right]$$

Az egyenleteket megoldva azt kapjuk, hogy a jobboldali párt számára az optimális inflációs ráta:

$$\pi^j = 0$$

A baloldal inflációs rátája pedig:

$$\pi^b = b + c$$

Az inflációs értékekből egyértelműen látszik, hogy a bal oldali párt kormányzása idején az infláció mindig magasabb értéket vesz fel, mint a jobb oldali kormányok idején. A jobboldal számára az az optimális állapot, ha egyáltalán nincs infláció. A baloldal esetében pedig a kitűzött munkanélküliségi rátához tartozó c inflációs érték, valamint az ehhez szükséges váratlan politikai intézkedések (b) függvényében határozható meg az inflációs ráta. (Alesina, 1987)

Bármely nem választási évben a racionális várakozásoknak köszönhetően a szakszervezetek előre meg tudják jósolni a következő időszak inflációs értékeit. Viszont a választási években a választások kimenetele bizonytalanságot okoz. A szakszervezetek ezért az inflációs várakozásaikat a pártok győzelmének valószínűségeivel súlyozzák. P a baloldali párt győzelmének valószínűségi mutatója, a jobboldali párt valószínűségi mutatója pedig $(1-P)$.

$$\pi^{exp} = P\pi^b + (1 - P)\pi^j = P(b + c)$$

A szakszervezetek ezzel becslési hibát követnek el. Amennyiben a baloldali párt nyer úgy alul, ha a jobboldali párt nyer, úgy felülbecslik az infláció mértékét. A becslési hiba következtében azonban nem csak az infláció, hanem a kibocsájtás mértéke is eltér a várt értéktől, mégpedig:

$$y_t^b = \gamma(1 - P)(b + c),$$

$$y_t^j = -\gamma P(b + c).$$

A modell a bal oldali párt megválasztásának évében az elvártnál nagyobb kibocsájtást jelez előre, fordított esetben pedig recesszió következik be, csökkenni fog a kibocsájtás. Az egyenletekből jól látszik, hogy minél kisebb valószínűséget tulajdonítanak a későbbi nyertes párt győzelmének, annál nagyobb lesz az általa okozott konjunkturális kilengés. (Alesina, 1987) Ugyanis a szakszervezetek hiába kalkulálnak a két párt inflációs rátájának súlyozott átlagával, mert a valóságban csak az egyik párt győzelme fog bekövetkezni. A konjunktúra ingadozások pedig éppen emiatt a bizonytalanság miatt következnek be. (Meyer, 2008) A baloldal y_t^b függvényének nagysága - mivel $\gamma > 0$, $b > 0$, és $c > 0$ adottak - a jobboldal győzelmi valószínűségének növekvő függvénye, valamint y_t^j a baloldal győzelmi valószínűségi változójának csökkenő (abszolútértékben növekvő) függvénye. Ezek a kilengések azonban csak a választási évben lehetségesek, ugyanis a többi évben a racionális várakozásoknak köszönhetően a gazdasági szereplők tökéletesen előre látnak.

1.1. A MODELL ALKALMAZHATÓSÁGA MAGYARORSZÁGON

Magyarországon az 1989-es rendszerváltást követően 1990-ben tartották meg az első szabad demokratikus választásokat. A szocialista rendszert követően megnyílt az út a különböző pártok és ideológiák felbukkanása előtt. Néhány évbe beletelt, amíg a meghatározott politikai tömbök és pártok kialakultak és megszilárdították pozíciójukat. A 90-es években még gyorsan lehetett nagy népszerűségű párttá válni (Fidesz), valamint fordítva, korábban kormányzó, vagy meghatározó pártokból közép majd kis párttá zsugorodni (MDF, SZDSZ). A 90-es évek végétől kezdve a magyar politikai palettán két nagy párt található, amelynek támogatottsága alapján esélye lehet a választások megnyerésére.

Alesina modelljének mozgatórugói a várakozások és az adott pártok elvárt cselekvéssorozatai. Amennyiben a magukat bal és jobboldalinak nevező pártok nem az általuk képviselt ideológia szerint cselekednek, vagy retorikájukban mégsem azokat az értékeket képviselik, mint azt a pártideológia követelné, a szakszervezetek, érdekképviselések és vállalatok számításai megghiúsulnak.

A modell magyarországi alkalmazhatóságát vizsgálva, Alesina elméletéből kiindulva először arra kerestem a választ, hogy Magyarország politikai berendezkedése vajon megfelel-e a partizán elméleti modelleknek a pártok ideológiáinak tekintetében, azaz léteznek-e ténylegesen komoly ideológiai különbségek.

Magyarország esetében az 1998-as választásoktól kezdve a kijelenthetjük, hogy egy politikai váltógazdaság épült ki benne két nagy párttal, az MSZP-vel és a Fidesszel. A Fidesz jobboldali konzervatív pártként, míg az MSZP baloldali szociáldemokrata pártként határozza meg önmagát, viszont a retorikájuk alapján már nem lehet egyértelműen megkülönböztetni a két pártot ideológiai szempontok alapján.

Kutatásom során alapvetően a pártok választási programjai, valamint a pártelnökök/miniszterelnök jelöltek felszólalása és vitái alapján vizsgáltam meg a pártok saját magukról kialakított hitvallásukat. Ugyanis - ahogy azt a korábbiakban kifejtettem - amennyiben a pártok a választókkal szemben nem alakítanak ki magukról egy koherens képet, akkor elvethető a partizán elmélet Magyarország esetében.

Magyarországon a Fidesz és az MSZP egymással szembenálló pártokként tüntetik fel magukat, azonban a választásokat megelőző kampányidőszakban hajlamosak az ígéretek sokaságát felsorakoztatni, egyszerűen csak a hatalomért harcoló pártok képét mutatni.

A választási programjaikat végignézve természetesen bőven találunk olyan kormányzásra vonatkozó terveket, amelyek igazolják az adott párt feltételezett/kommunikált pártideológiáját.

Az MSZP a választások alkalmával mindig nyomatékosította, hogy elsősorban a társadalmi egyensúlytalanságok csökkentése és a nehezebb gazdasági, vagy társadalmi helyzetben levők megsegítése, valamint a munkanélküliség felszámolása a célja:

„A Magyar Szocialista Párt programja... .. Esélyt teremt mindenki számára a jóléthez, segíti a rászorultakat az emberhez méltó életfeltételek megteremtésében.”

(Jóléti Rendszerváltást!, 2002)¹

„mi erős államot akarunk... Olyat, amely segíti polgárait a felemelkedésben, és védőhálót biztosít a lecsúszással szemben: esélyteremtő és esélytelenséget megszüntető államot.”

(Erős köztársaság, sikeres Magyarország: biztonság, igazságosság, bátorság, 2006)²

„Megvédjük és érvényesítjük a munkájukból élők érdekeit, visszaadjuk a munka becsületét, hogy minél többeknek legyen tisztességes munkája és tisztességes megélhetése.”

(Nemzeti modernizáció, összetartozó közösség – Ajánlat a demokratikus oldal, programjára, 2010)³

A Fidesz választási kommunikációjában kiemelték a párt konzervatív családcentrikus, polgári felemelkedést támogató alapeszméit és az infláció elleni törekvéseit:

„Megvalósítjuk a már 1996-ban kidolgozott, ma is égetően aktuális, átfogó programunkat az infláció leszorítására”

(Fidesz, 1998)⁴

¹ Az MSZP választási programja, 2002: <http://www.gondola.hu/cikkek/8792> , 2014.07.16

² Az MSZP választási programja, 2006:

http://www.boon.hu/2006/02/az_MSZP_vlaszt_si_programja.doc , 2014.07.16

³ Az MSZP választási programja, 2010:

<http://nol.hu/media/file/attach/01/04/00/000000401-7230.doc> , 2014.07.16

⁴ A Fidesz választási programja, 1998:

http://www.gondola.hu/cikkek/6328-1998__A_Fidesz_-_Magyar_Polgari_Part_valasztasi_programja.html , 2014.07.06

„A polgári koalíció kormánya politikája középpontjába a családot állította.”

(A jövő elkezdődött, 2002)⁵

„2006-ig az inflációt 3% alá szorítjuk”

(A jövő elkezdődött, 2002)

Mindemellett sok esetben úgy tűnhet, mintha a pártok egymásra próbálnának licitálni a lassan irreálisnak tűnő ígéretekkel:

„Ezzel a politikával megteremtjük annak feltételeit, hogy öt év alatt kétszázezer új munkahely jöjjön létre”

(Fidesz, 1998)

„Elősegítjük 3-400 ezer új munkahely létrehozását. 38 órára csökkentjük a heti munkaidőt. Járulékkedvezménnyel ösztönözzük az 50 éven felüli férfiak és a 45 éven felüli nők újrafoglalkoztatását.”

(Jóléti Rendszerváltást!, 2002)

„Tíz év alatt egymillió új munkahely.”

(Nemzeti ügyek politikája, 2010)⁶

Sok esetben pedig a pártok hasonló célkitűzésekkel rendelkeznek a következő kormányzati időszakra. Ezek általában a különböző állami építkezési-, beruházási projektek, munkahelyteremtés, növekedés, adókedvezmények, stb. tekintetében igazak.

„Az állami kiadások karcsúsítása ma már lehetővé teszi az adó- és járulékkerhek fokozatos mérséklését is”

(Az MSZP választási politikai programja: 1998-2002, 1998)⁷

⁵ A Fidesz választási programja, 2002:

<http://static.fidesz-eu.dream.hu/media/1/9/3/7/1937.pdf> , 2014.07.16

⁶ A Fidesz választási programja, 2010 :

<http://program2010.fidesz.hu>, 2014.07.16

⁷ Az MSZP választási programja, 1998 :

<http://polhist.hu/regi/mszptort/index.php?fkod=324&hatid=12> , 2014.09.03

„Valódi, mindannyiunkat gyarapító gazdasági növekedés csak a közterhek alacsony szintje mellett lehetséges.”

(Fidesz, 1998)

„50%-kal emeljük az özvegyi nyugdíjakat. Visszaállítjuk a méltányossági nyugdíjemelés lehetőségét. Rugalmas nyugdíjba vonulási rendszert vezetünk be.”

(Jóléti Rendszerváltást!, 2002)

„50%-kal emeljük az özvegyi nyugdíjak összegét. 2006-ig bevezetjük az egyéni számlás nyugdíjrendszert. Mindenki saját befizetéseinek ismeretében dönthet arról, mikor kíván nyugdíjba vonulni.”

(A jövő elkezdődött, 2002)

„Kedvezményes tarifát vezetünk be az elektromos áram, a gáz és a távfűtés szolgáltatásban annak érdekében, hogy mérsékeljük az átlagos, illetve az átlag alatti jövedelműek terheit.”

(Erős köztársaság, sikeres Magyarország: biztonság, igazságosság, bátorság, 2006)

„Harmadával kevesebbe kerül a távfűtés. Adócsökkentéssel, az egyéni mérés és az energiatakarékosság támogatásával egyharmaddal csökkentjük a távfűtés árát Magyarországon. Megálljt parancsolunk a gázár emelkedésének.”

(A cselekvő nemzet programja, 2006)⁸

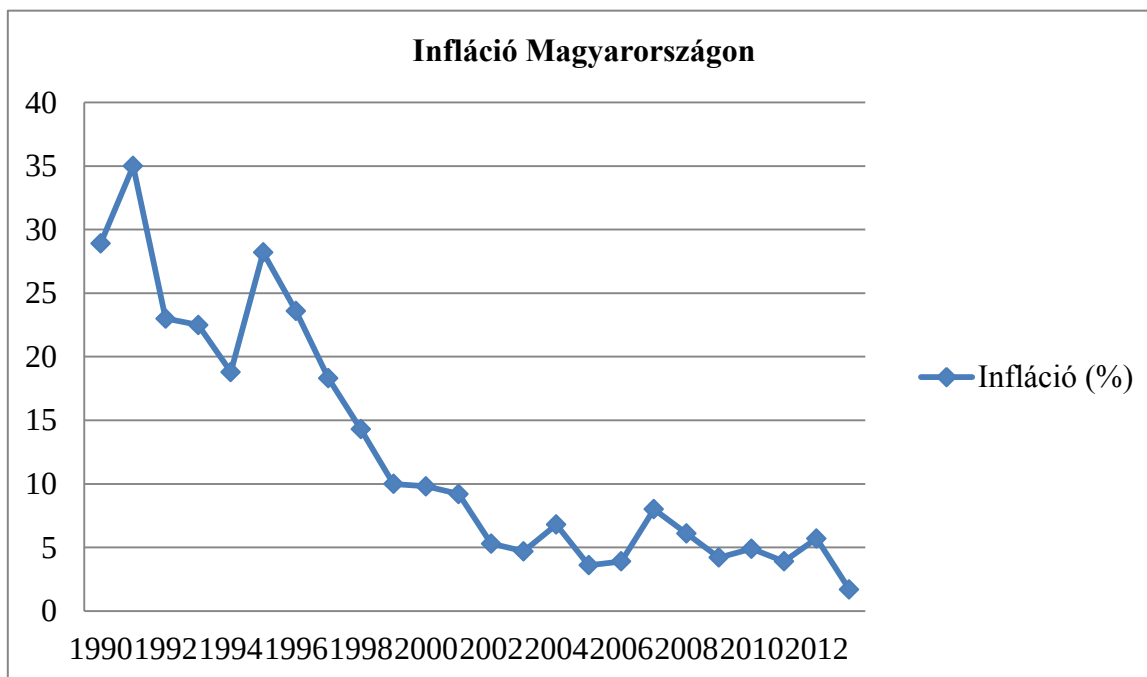
A választási programokból kirajzolódó szerteágazó ígéretek alapján arra a következtetésre jutottam, hogy a pártok nem ideológiákat követnek, hanem azoktól függetlenül a szavazatok maximalizálása a céljuk.

Ezután még egy aspektusból megvizsgáltam Magyarországot. Alesina modellje alapján a jobb és baloldali pártok kormányzása idején az inflációnak eltérő értékek között kellene mozognia (jobboldali párt kormányzása esetén alacsony, bal oldali párt kormányzása esetén magas értékeket kellene felvennie), valamint a kormányváltások idején kibocsájtás ingadozások következhetnek be a bizonytalan inflációs várakozások következtében.

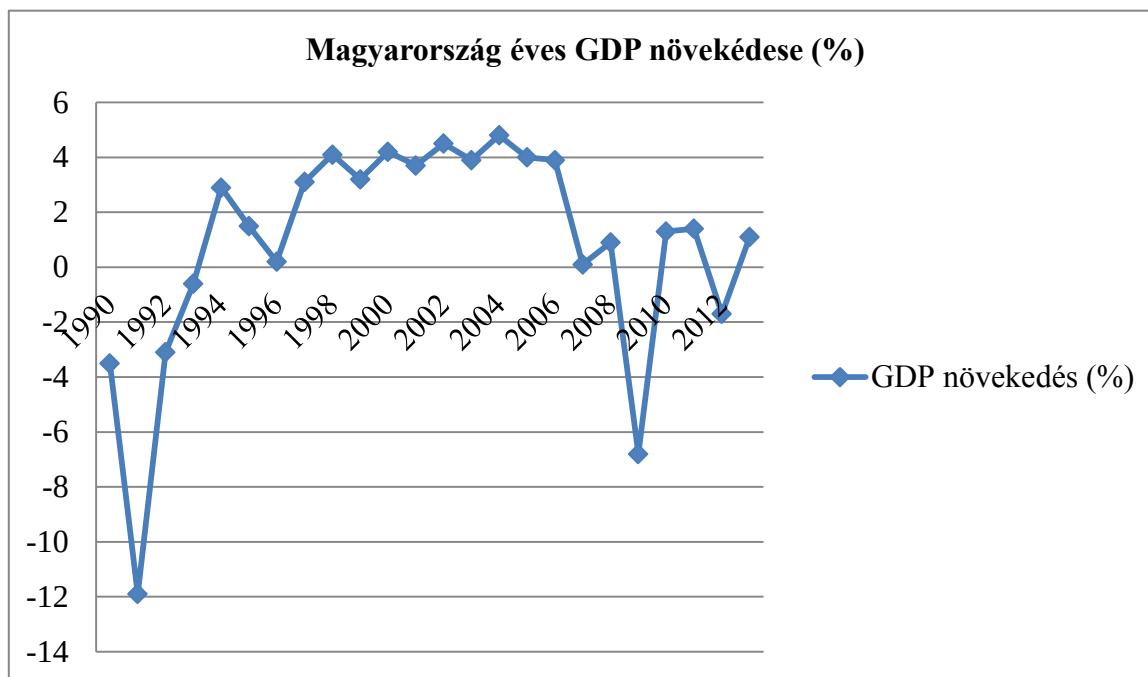
⁸ A Fidesz választási programja, 2006 :

<http://nezopontintezet.hu/files/2012/03/Hajr%C3%A1-Magyarorsz%C3%A1g-A-cselekv%C5%91-nemzet-programja-2006.pdf> , 2014.07.16

A stabilnak mondható kétpártrendszer időszakában mind az infláció, mind a GDP növekedési üteme körülbelül azonos intervallumokban mozog mindkét párt kormányzása idején. Ebből kifolyólag Magyarországon nem igazolódik be, hogy a baloldali párt kormányzása idején magasabb infláció jellemzi az ország gazdaságát (1.ábra), továbbá az sem, hogy a kormányváltásokat kibocsájtásingadozások kísérik (2.ábra). Ugyanakkor, még ha azt is feltételezzük, hogy a közvélemény kutatásoknak köszönhetően elég pontosan meg lehet jósolni a választások kimenetelét, és ezáltal a várakozások erősen megközelítik a valóságot, időnként ezek a mérések is tévedhetnek. Jó példa erre a közvéleménykutatók 2002-es téves felmérése, ahol az összes nagy cég a Fidesz győzelmét prognosztizálta és végül az MSZP-SZDSZ pártszövetség szerzett kormányzati többséget. Az empirikus adatok ugyanakkor még erre az időszakra sem mutatnak a modell által megjósolt számottevő inflációs valamint output növekedést.

1. ábra
Forrás: KSH

2. ábra
Forrás: The World Bank

Mindezen adatok és érvek összességét figyelembe véve úgy gondolom, hogy a korábban bemutatott partizánelméleti modell Magyarország esetében nem alkalmazható. Dolgozatom további részében azt vizsgálom meg, hogy egy opportunisták kormányt feltételező modellt igazolnak-e a magyarországi adatok.

2. NORDHAUS MODELLJE

A modell az opportunisták elméletek egyik alapvető példája. Nem épít politikai ideológiákra, a modellben a kormányzat egyedüli célja az újraválasztása, és ennek érdekében a kormány nem tesz mást, mint a piaci vállalatok mintájára próbálja a szavazók igényeit és preferenciáit kifizetni. Nordhaus azt feltételezi, hogy a választásokkor a kormányzó pártot gazdasági teljesítménye alapján ítélik meg. A modell szerint a szavazó választási döntésében a jólétét két változóhoz köti, ezek az infláció és a munkanélküliségi ráta, tehát ezen két termék megfelelő kombinációját kell a kormánynak a választók számára „felkínálni” a választási győzelem érdekében. (Meyer, 2008)

Az i -edik választó adott időpontbeli jólétét kifejező hasznossági függvény tehát $U(\pi(t), u(t))$ amelyet a választó egy a kormányzattól elvárt $\bar{U}(\pi(t), u(t))$ függvénnyel hasonlít össze. Ez alapján a szavazó választási függvénye:

$$V_i(\pi(t), u(t)) = \begin{cases} +1, & \text{ha } \frac{U(\pi(t), u(t))}{\bar{U}(\pi(t), u(t))} > 1 \\ 0, & \text{ha } \frac{U(\pi(t), u(t))}{\bar{U}(\pi(t), u(t))} = 1 \\ -1, & \text{ha } \frac{U(\pi(t), u(t))}{\bar{U}(\pi(t), u(t))} < 1 \end{cases}$$

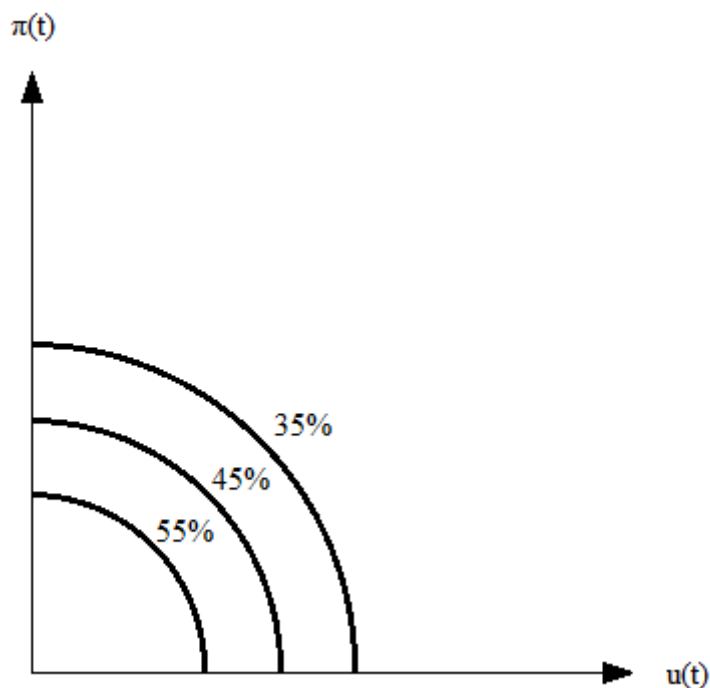
Ahol a függvény +1 értéket vesz föl, ha a kormánypártra, -1 értéket, ha az ellenzékre, és 0 értéket, ha nem megy el szavazni. (Nordhaus, 1975)

Az egyéni választási függvények összegzéséből megkapjuk a társadalmi választási függvényt:

$$V(\pi(t), u(t)) = \sum_{i=0}^n V_i(\pi(t), u(t))$$

ahol n a választópolgárok számát jelöli. Ha pozitív értéket vesz fel, akkor a kormányzat nyer, ha negatív, akkor az ellenzék, ha pedig 0-at, akkor döntetlen a választás eredménye. A társadalmi választási függvények két alapvető tulajdonsággal rendelkeznek. Tekintve, hogy a választók jóléte mind a munkanélküliségi-, mind az inflációs ráta növekedésének hatására csökken, ezért a jólét egy bizonyos szintje csak úgy tartható fenn, ha

a változók között ellentétes kapcsolat van, azaz ha az egyik változó nő akkor a másiknak csökkennie kell ahhoz, hogy a jólét változatlan szintje biztosítható legyen. Továbbá ez az átváltási mechanizmus úgy működik, hogy – azonos szavazatszám mellett- minél nagyobb mértékben csökken az egyik változó értéke, annál kisebb mértékben nőhet a másik változó értéke. Ezen kritériumok következtében a társadalmi választási függvények negatív meredekségű konkáv görbéket adnak. (3.ábra) (Meyer, 2008)

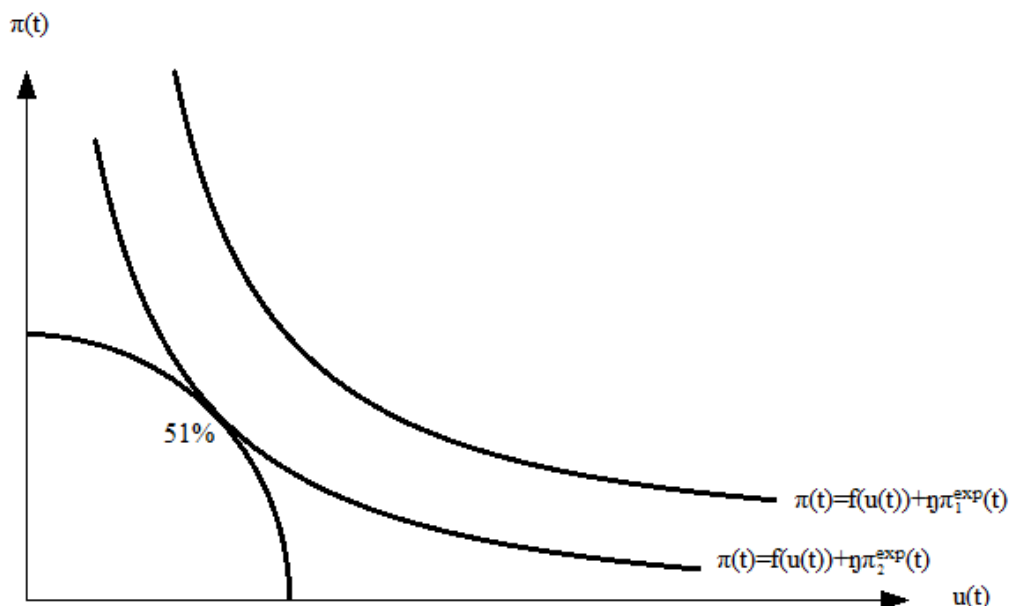

3. ábra: A társadalmi választási függvény görbék

Az origótól távolodva a romló életkörülmények hatására egyre csökken a kormánypártra leadott szavazatok száma és fordítva. Ebben a helyzetben a kormány feladata a munkanélküliségi -, és az inflációs ráta olyan szintre hozása, amely mellett a szavazatok legalább 51%-t birtokolja. Tehát a feladata nem más, mint a gazdaságot egy olyan Phillips görbére állítani, amely éppen érinti a megfelelő társadalmi választási görbét. Ez pedig csak a Philips görbe várakozásokkal való kiegészítésével lehetséges. Alesinával ellentétben Nordhaus modelljében a várakozásokat adaptív módon képezzük:

$$\pi_{t+1}^{exp} = \pi_t^{exp} + \lambda(\pi_t - \pi_t^{exp})$$

Azaz a Phillips görbe felírható $\pi_t = f(u(t)) + \eta\pi_t^{exp}$ alakban, ahol $\eta > 0$. A várakozásokkal kiegészített Phillips görbével, lehetővé válik a megfelelő választási függvény elérése. (4. ábra) (Meyer, 2008)

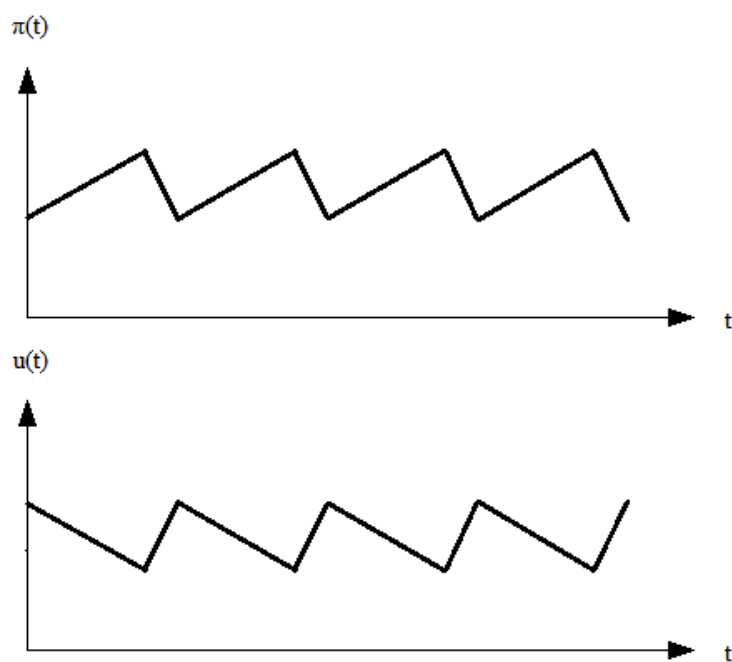

4. ábra: A várakozásokkal kiegészített Phillips görbe

Nordhaus még egy kikötéssel élt modelljében. A választók nem egyszerűen a választás napján érzékelhető jólétüket veszik figyelembe a szavazáskor, hanem az egész kormányzati ciklust. Mégpedig úgy, hogy minél korábban történt valami annál kisebb mértékben befolyásolja a döntésüket, és minél közelebb történt valami a választás időpontjához, annál nagyobb súllyal számít a szavazáskor. Tehát, ha úgy vesszük, hogy az előző választás a 0 időpontban történt, a mostani választás időpontja pedig t^* , akkor a kormány megítélését (a szavazatok tekintetében) $[0, t^*]$ időintervallumban a $\int_0^{t^*} V(u(t), \pi(t)) e^{\mu t}$ kifejezés írja le. Ahol $\mu > 0$ a diszkonttényező, amellyel a különböző időpontokban történt eseményeket súlyozzuk. A kormány feladata tehát nem más, mint az előző függvény maximalizálása a kormányzati időszak alatt. (Meyer, 2008)

Ezen elmélet alapján könnyen kitalálható a kormány választások megnyerését célzó viselkedése. Először az inflációs várakozások leszorításával a gazdaságot egy olyan Phillips görbére állítja, amely érinti a megfelelő (legalább 51% -os) társadalmi választási függvényt. Majd csökkenti a munkanélküliséget, ezáltal megnő az inflációs ráta, és így eljutunk az

optimális pontba. A választások megnyerése után a kormány már nem törekszik a munkanélküliségi ráta alacsonyan tartására. Továbbá mivel az alacsony munkanélküliségi ráta az inflációs ráta növekedéséhez vezet, ezért a kormánynak antiinflációs politikát kell folytatnia, ami viszont megnöveli a munkanélküliségi ráta értékét. Ez a kormányzati cselekvéssorozat az infláció és a munkanélküliségi ráta választási időpontokhoz kötött ciklikus mozgását fogja eredményezni. (5. ábra) (Meyer, 2008)

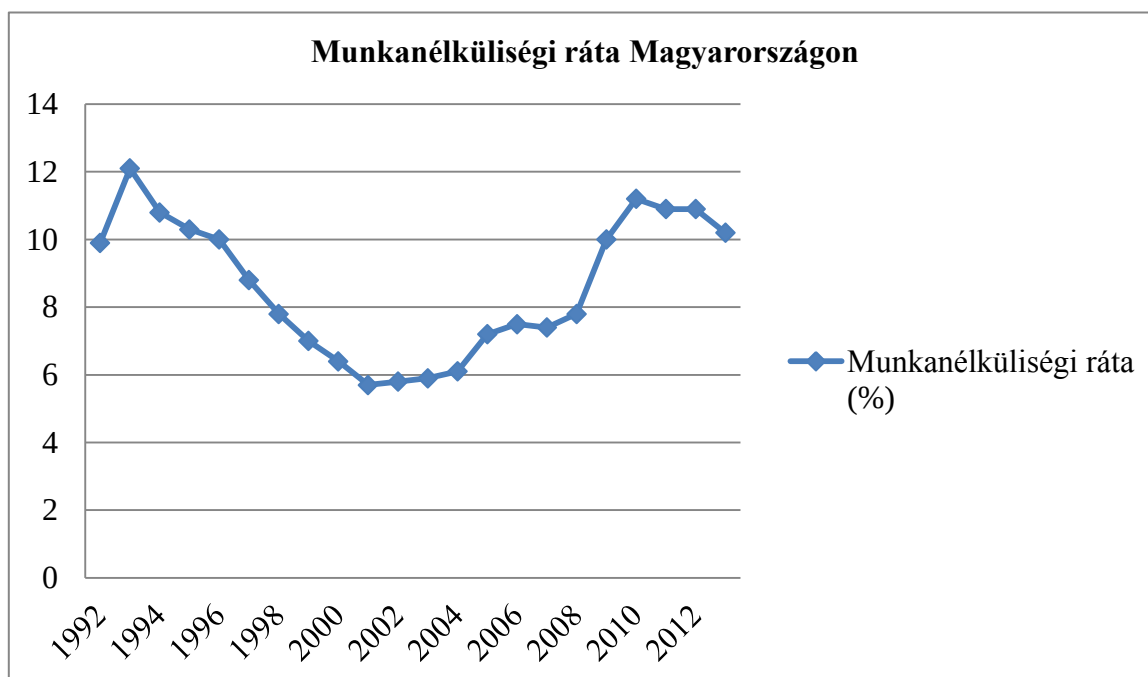
5. ábra: Az inflációs ráta és a munkanélküliségi ráta ciklikus ingadozása

2.1. A MODELL ALKALMAZHATÓSÁGA MAGYARORSZÁGON

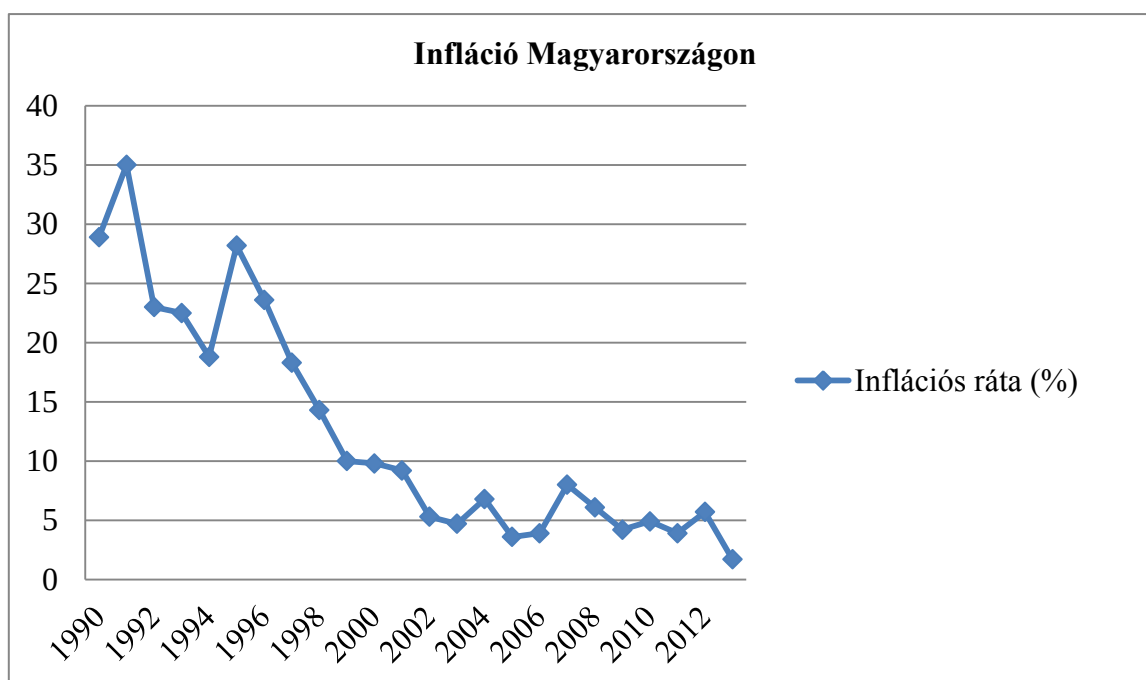
Mivel elvetettem a lehetőséget annak, hogy Magyarország politikai és gazdasági berendezkedése egy partizánelméleti modellel leírható ezért a következőkben azt vizsgálom, hogy a Nordhaus modelljében bemutatott opportunista kormányelmélet igazolható-e Magyarország esetében. Az előző fejezetben a pártok politikai programjának vizsgálata során megállapítottam, hogy a magyarországi vezető pártok nem képviselnek megkülönböztetett ideológiákat, hanem csupán a szavazataik maximalizálása a céljuk.

Nordhaus modellje alapján a választások előtt a munkanélküliségi rátának fokozatosan csökkennie, az inflációs rátának pedig nőnie kellene, ezzel megvalósítva a gazdaság egy olyan állapotát, melynél a kormánypárt újfent többségbe kerülhet a parlamentben. Ezzel szemben Magyarországon a munkanélküliségi ráta terén nem figyelhető meg a modell által leírt ciklikusság, az adatok a 90-es évek elejétől egészen 2001 folyamatosan csökkenő tendenciát mutatnak, majd innentől- egy kivételtől eltekintve- egészen 2010-ig nő a munkanélküliségi ráta (6. ábra)

Az inflációs ráta esetében viszont a rendszerváltást követő transzformációs időszakot leszámítva - amikor az infláció a természetesnél jóval magasabb volt-, felfedezhető egyfajta ciklikusság. Azonban Nordhaus feltevésével ellentétben az inflációs ráta a választási években alacsony szintet mutat, majd a választási évet követően hirtelen megugrik. (7. ábra)

6. ábra
Forrás : KSH

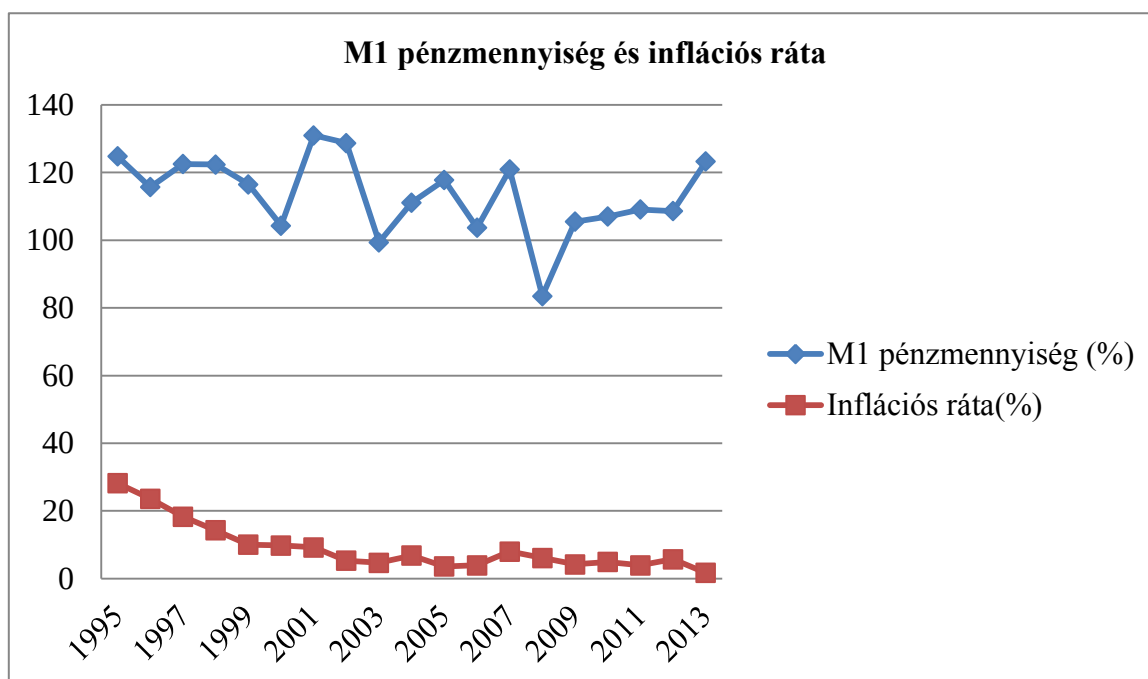
7. ábra
Forrás: KSH

Az inflációs ráta esetében tehát, ha fordított tendenciákkal is, de beigazolódik Nordhaus modelljének feltevése. A Nordhaus modell eredeti formájában ugyan nem igazolódott be, mivel az ő modellje szerint a munkanélküliségi ráta és az inflációs ráta kölcsönhatása teremti meg a politikai konjunktúra ciklusokat. Ezért a továbbiakban megvizsgálom, hogy van-e olyan makromutató, ami a munkanélküliségi rátát mintegy helyettesítve olyan kölcsönhatást eredményez az inflációs rátával, amely Magyarországon létrehozza a politikai konjunktúra ciklusokat.

Először a monetáris politika befolyásoló hatását vizsgálom meg az infláció vonatkozásában. A jegybank a kereskedelmi bankok számára nyújtott hitelek kamatának mértékével közvetett módon tudja befolyásolni a kereskedelmi bankok pénzteremtését. A kamatok emelésével a jegybank visszafogja a kereskedelmi bankok jegybankpénz keresletét, ezáltal csökken a jegybankpénz tartalékuk, ami visszafogja a pénzteremtés ütemét és így csökken az infláció. Fordított esetben a jegybanki kamat csökkenésének hatására nő az infláció. A jegybank csak közvetett módon tudja befolyásolni a pénzteremtés mechanizmusát, ugyanis ha a kamatok csökkenése mellett nincs igény a gazdaság részéről a kereskedelmi banki pénzre, akkor a jegybanki kamat változását nem követi az infláció változása.

Hasonló az eset a kötelező tartalékráta meghatározásának esetében. A jegybank a tartalékráta

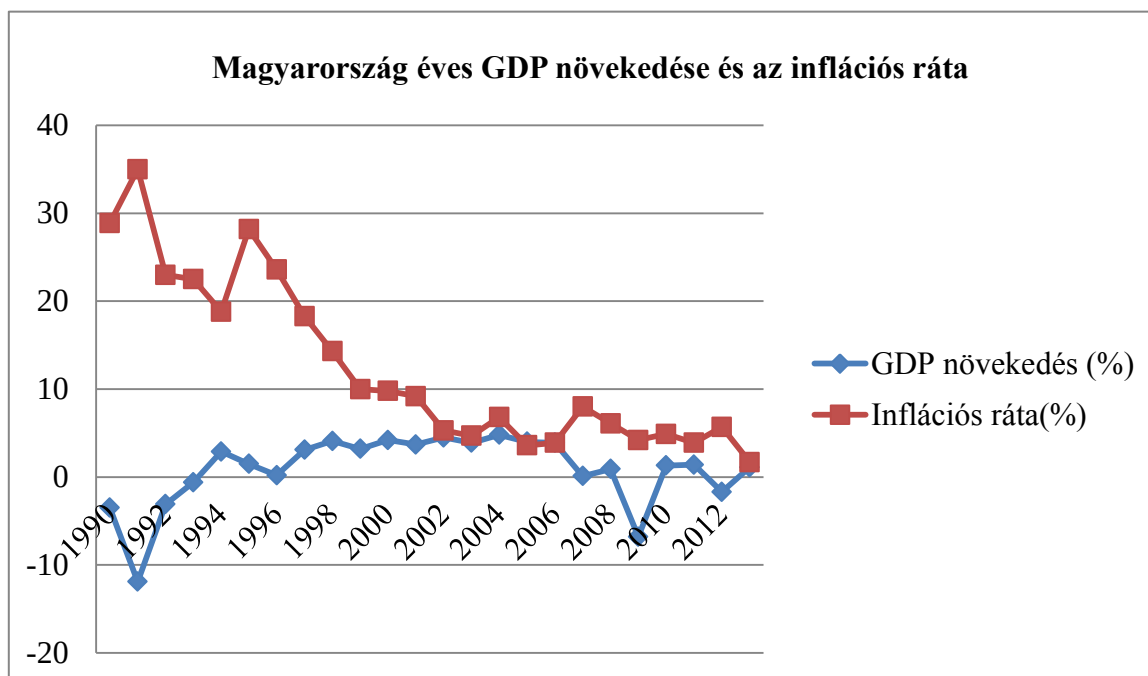
növelésével elméletben vissza tudja fogni a pénzteremtés mértékét, valamint a tartalékráta csökkentésével pedig ösztönzi a pénzteremtést és inflációt gerjeszt. Azonban a kötelező tartalékráta mellett a kereskedelmi bankok fölös tartalékokkal is rendelkeznek és ezeket esetenként csak pozitív várakozások mellett hajlandóak megszüntetni, így a jegybank a tartalékráta befolyásolásával is csak bizonytalan hatást tud gyakorolni a pénzmennyiség változására. Éppen ezért a következőkben a jegybanki alapkamat vagy a kötelező tartalékráta helyett az M1 pénzmennyiség és az infláció viszonyát vizsgálom. (8. ábra)

8. ábra
Forrás: MNB és KSH

A pénzmennyiség változása viszonylag nagy kilengéseket mutat, többször követik egymást a csökkenő majd növekvő periódusok. Ezzel szemben az inflációs ráta mozgása nem követi az elvárt mértékben az M1 pénzmennyiség változásait. Mind a változás irányában mind a mértékében nagy eltérések mutatkoznak. Éppen ezért arra a következtetésre jutottam, hogy a pénzmennyiség éves százalékos változása nem okozhatja az inflációs ráta ciklikus ingadozásait

Következőnek az éves GDP növekedés százalékos adatait elemzem, ugyanis a kibocsájtás növekedése az árak alkalmazkodását vonja maga után, tehát az infláció növekedését eredményezheti. (9. ábra)

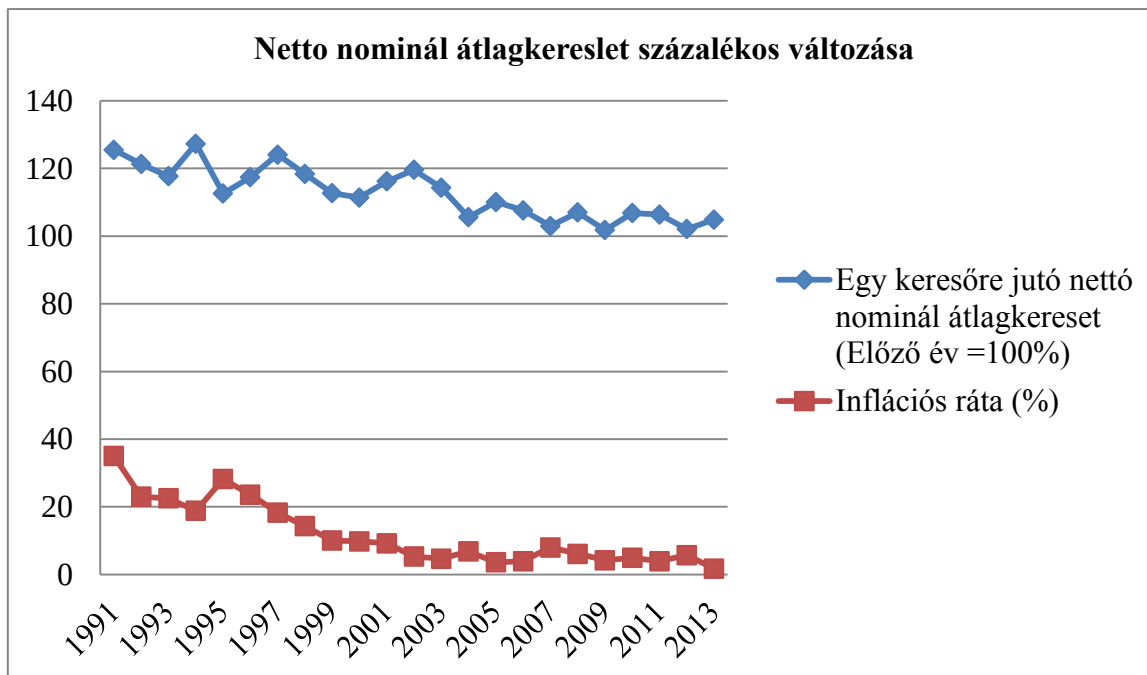
9. ábra

Forrás: The World Bank és KSH

A GDP növekedését vizsgálva a rendszerváltást követő évtizedben még kifejezetten nagyok voltak a növekedés kilengései, viszont ez betudható a transzformációs időszaknak, továbbá a 2000-es évek második felében történt nagy kilengések a válság hatásait mutatják. Mindezek mellett a 2000-es évek elején se látszik az infláció és a GDP növekedésének szoros összefüggése.

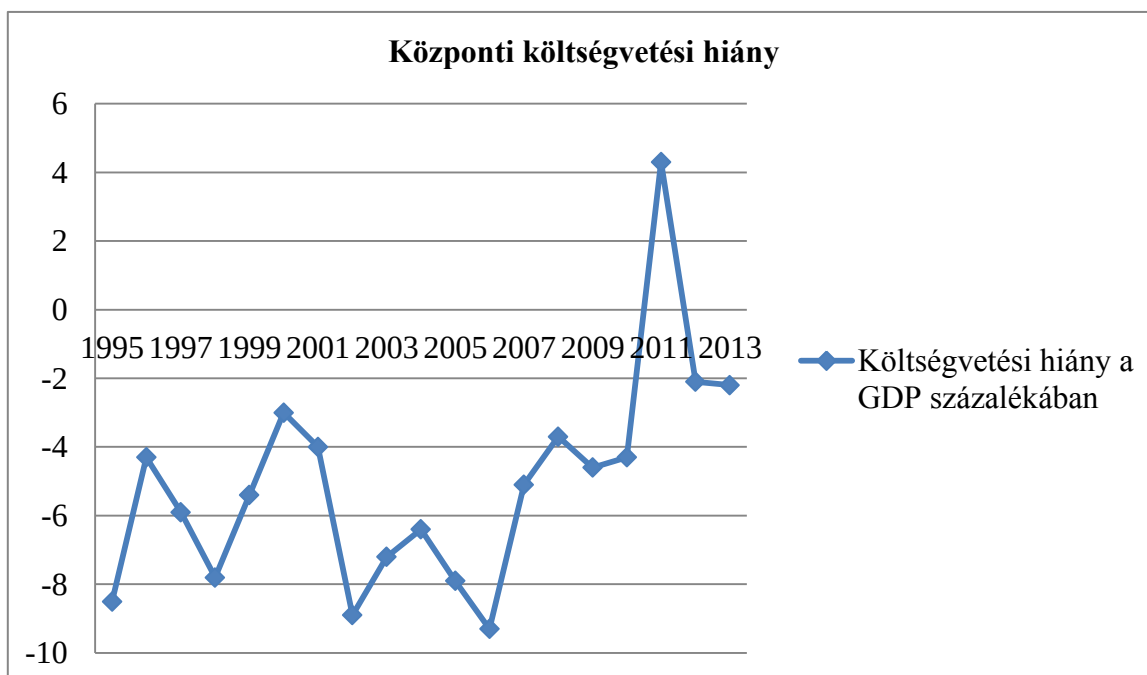
Ezek után a nominális átlagbérek változását vetettem össze az inflációs rátával. Az ár-bér spirál jelenségére alapozva vizsgáltam, hogy a nominálbérek növekedése valóban árnövekedést és ezáltal az inflációs ráta növekedését vonja-e maga után. (10. ábra)

A bérváltozás és az infláció mértékét összehasonlítva túl azon, hogy mind az infláció mind a nominálbérek növekedése összességében csökkenő tendenciát mutat, nem találtam a választásokhoz köthető együttmozgásokat. (10. ábra)

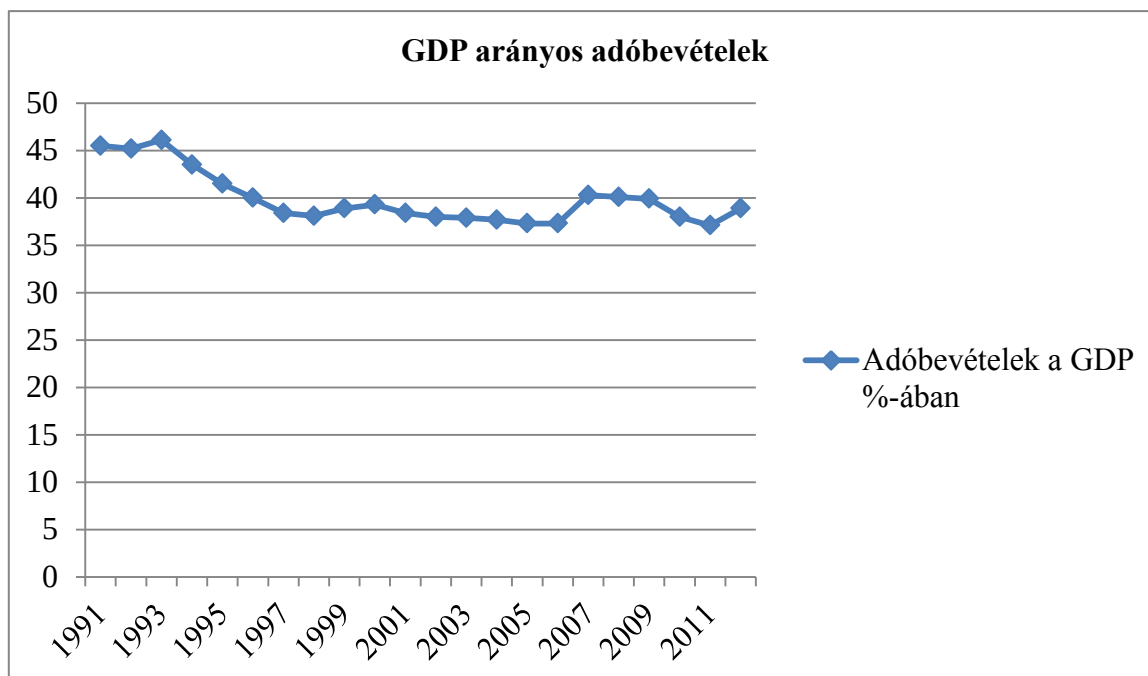
10. ábra
Forrás : KSH

Az inflációs ráta mozgása mellett még egy érték mozgását megfigyelhetjük a választások függvényében. A központi költségvetés a választási években, a megelőző évekhez képest jóval nagyobb hiányt mutat, majd a választásokat követően jelentős mértékben csökken a hiány. Azaz – habár Nordhaus elméletében nem jelent meg ez a mutató - a költségvetési hiány esetében szintén felfedezhető a modell által leírt ciklikusság.(11. ábra)

11. ábra
Forrás: Tradingeconomics

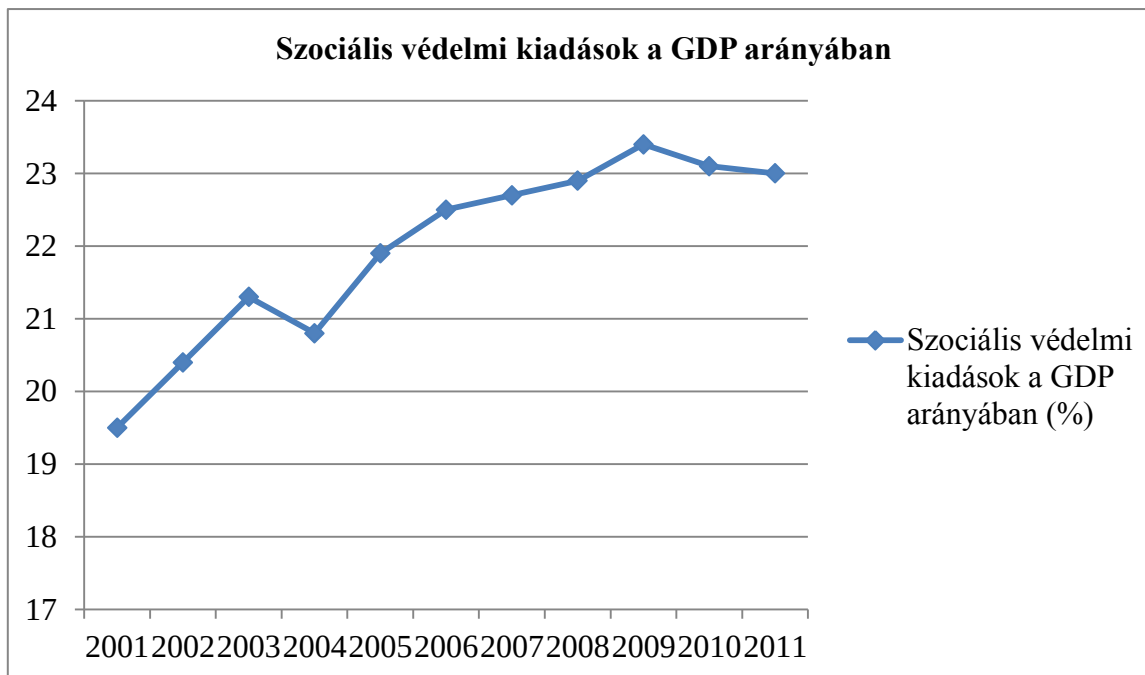
Az inflációs ráta mellett a választásokkor kiugróan magas költségvetési hiány okait is kerestem. A legkézenfekvőbb magyarázatnak az tűnt, hogy a kormány adócsökkentéssel vagy transzferek növelésével próbálja a választók érzékelt jólétét növelni, pénzügyi gazdasági helyzetüket javítani, annak érdekében, hogy a választók újfent alkalmasnak találják a kormányt az ország vezetésére és ennek megfelelően szavazzanak. Azonban ez a feltevés nem igazolódott be az adóbevételek, valamint a társadalmi juttatások vizsgálata során. A GDP arányos adóbevételek esetében megállapítható, hogy a 1993-tól az évtized második feléig egy nagyobb csökkenés következett be az adóbevételek mértékében, majd innentől kezdve a függvény értékei egy viszonylag kis intervallumon belül mozognak és nem mutatnak a választásokhoz köthető ingadozásokat. (12. ábra)

12. ábra
Forrás: OECD

Az adminisztráció hiányossága miatt a GDP arányos szociális védelmi kiadások adatai csupán 11 évre vonatkozólag elérhetőek, azonban így is 3 választási évhez viszonyíthatóak az adatok. (13. ábra)

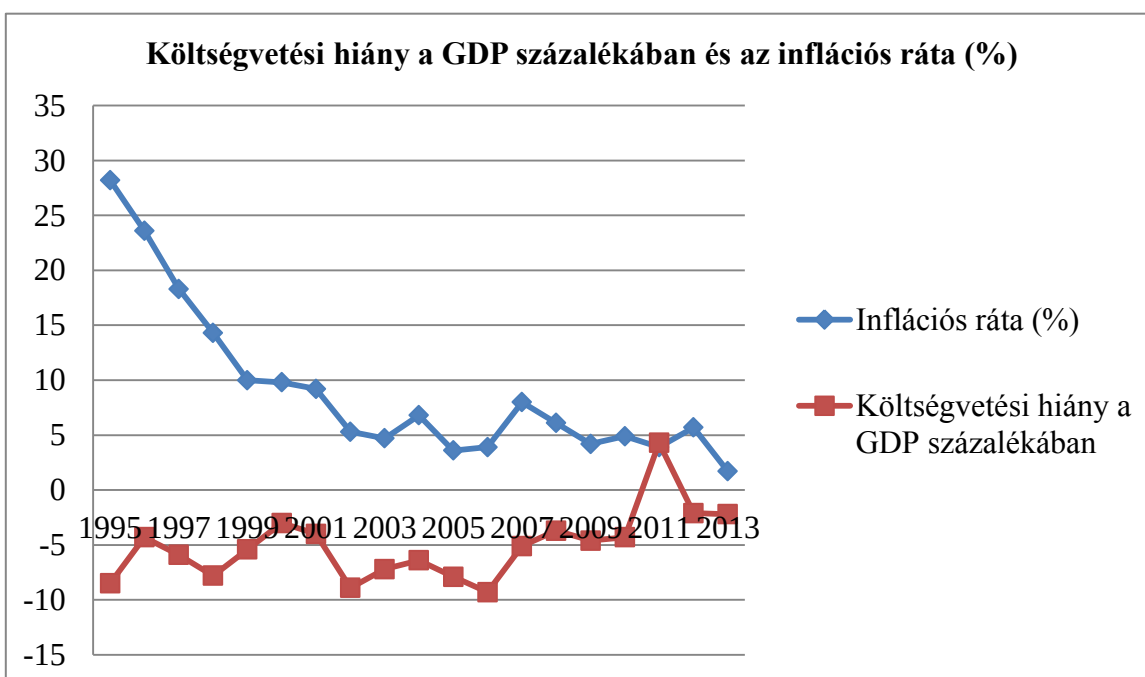
Az adatokat megvizsgálva azt állíthatjuk, hogy a szociális védelmi kiadások mértéke alapvetően növekvő tendenciát mutat a 2000-es évekre, majd ez a növekedés 2009-től megtorpan és kismértékű csökkenés következik be. Ezen eredmények függvényében elvettem annak a lehetőségét, hogy a kormányzat az adók vagy transzferek befolyásolásával próbálja növelni a választók jólétét a választások előtt.

13. ábra
Forrás: Eurostat

A különböző makrogazdasági adatok vizsgálata során tehát nem találtam olyan gazdasági mutatót, amely az inflációt vagy a költségvetési hiányt olyan mértékben befolyásolná, ami indokolja a választásokhoz köthető változásait.

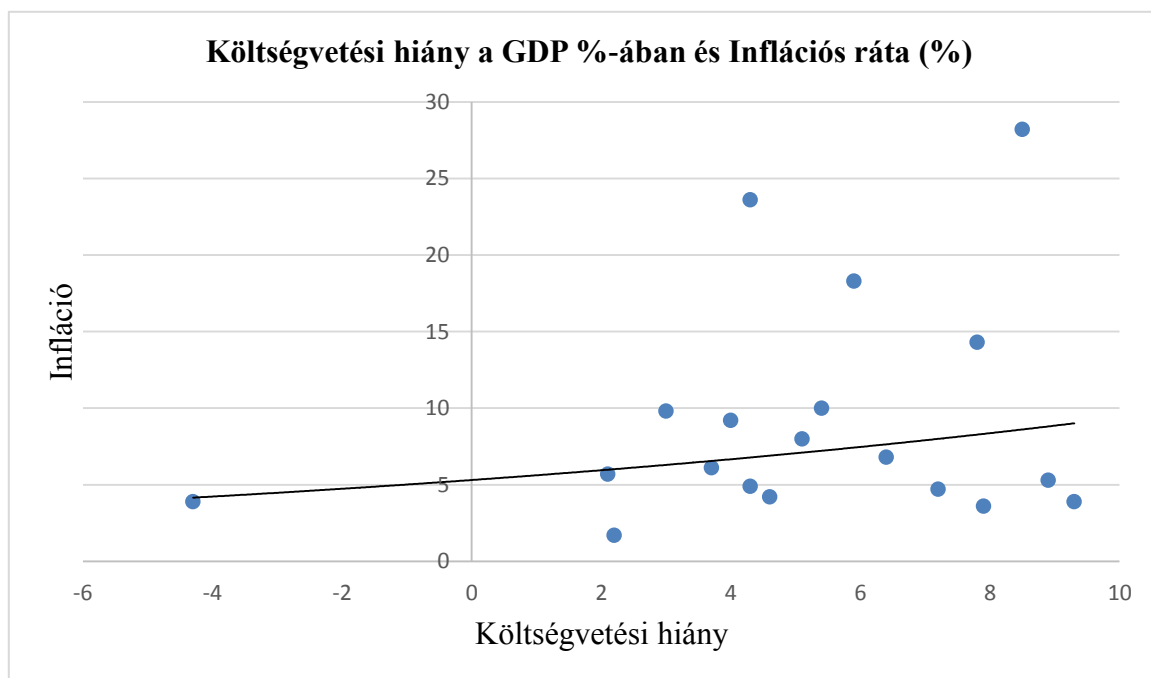
A két grafikont egymásra illesztve viszont egyértelműen látszik, hogy a központi költségvetés GDP arányos hiánya és az infláció mértéke egymással ellentétes irányban mozog. A választáshoz közeledve az infláció fokozatosan csökken, míg a költségvetési hiány nő. (14. ábra)

14. ábra
Forrás: Tradingeconomics és KSH

A grafikonon jól látszik, hogy a rendszerváltást követő transzformációs időszakban még nem működött az infláció igazodása a költségvetési hiányhoz. Ez betudható annak, hogy a rendszerváltást követő rekordmértékű inflációt folyamatos antiinflációs politikával kellett leszorítani, ekkor erőteljesen bevetették az inflációs várakozások leszorítását, ezért az infláció a szabályozás következtében nem tudta követni a hiány változásait. Emellett még egy a trendnek ellentmondó adat van, ez nem más, mint a 2011-es 4,3 %-os GDP arányos költségvetési többlet. Ez a magánnyugdíjpénztári rendszer átalakításának köszönhető. Ezeket az eltéréseket leszámítva feltételezhető, hogy Magyarország politikai berendezkedése leírható a modellel és valóban opportunista kormányok küzdenek a hatalmon maradásért.

A Nordhaus modellel ellentétben itt nem a munkanélküliségi ráta és az inflációs ráta, hanem a költségvetési hiány és az infláció határozza meg a társadalom jólétét. Ennek értelmében a Phillips görbe mintájára felírható egy GDP arányos költségvetési hiány-inflációs ráta görbe, amely a Nordhaus modellbeli Phillips görbéhez hasonlóan negatív meredekségű.

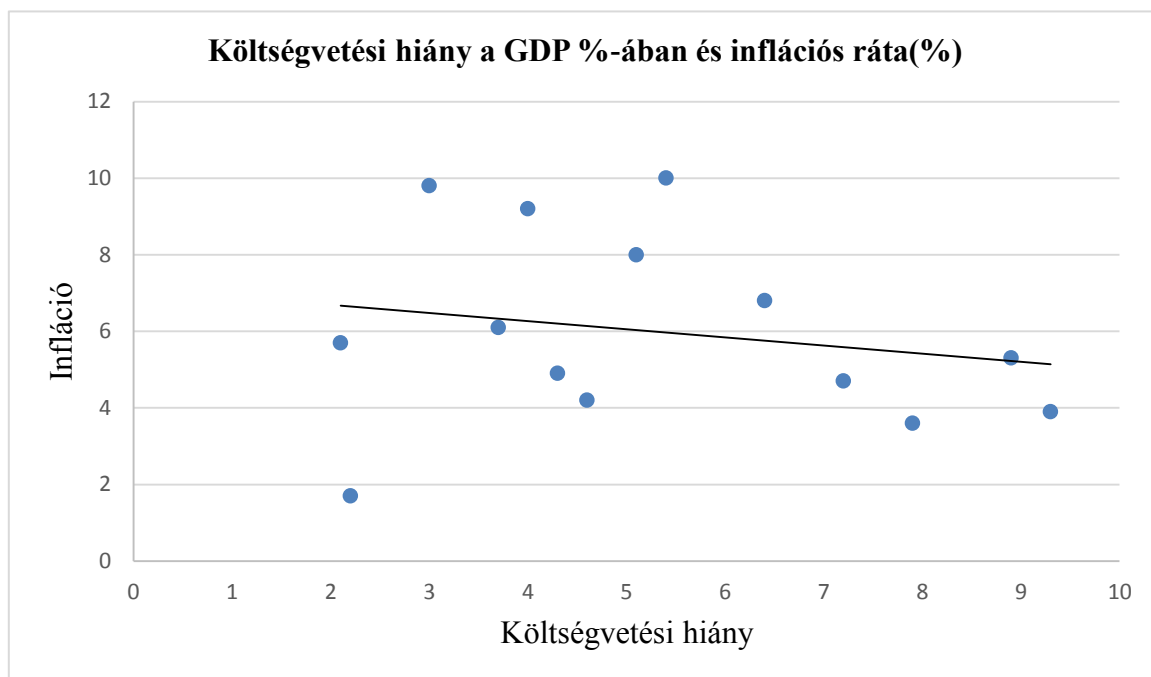

15. ábra

Forrás: Tradingeconomics és KSH

A függvény felírásában a hiány előjelét pozitívnak vettem, ugyanis csak így mutatja a két változó ellentétes mozgását. Az 1995-től meglévő adatok függvényének képe nem bizonyítja, hogy ez a sajátos reláció valóban egy negatív meredekségű görbét eredményez. (15. ábra)

Éppen ezért a függvényből kivettem azokat a pontokat, amelyek az 1999 előtti inflációs adatokat használják (tekintve hogy ebben az időszakban még mindig a természetesnél magasabb volt az infláció mértéke), valamint azt, a pontot, amely a 2011-es szufficites költségvetést reprezentálja. Ekkor egyértelműen látható, hogy az elmúlt 15 évben a két változó közötti kapcsolat valóban egy negatív meredekségű görbét eredményez. (16.ábra) Tehát a Nordhaus modell mintájára, Magyarország esetében a jólétet meghatározó két mutató az inflációs ráta és a költségvetési hiány GDP arányos mértéke. Így ezzel a két mutatóval felrajzolható a társadalmi választási függvény, amely a két érték ellentétes mozgásából következően negatív meredekségű, valamint abból kifolyólag, hogy a társadalom számára nem optimális, ha a két mutató túlságosan szélsőséges értékeket vesz föl a görbék az origóra nézve konkávak. Azaz egyre nagyobb infláció csökkenés esetén egyre kisebb mértékben csökkenhet a költségvetési hiány mértéke, és fordítva.

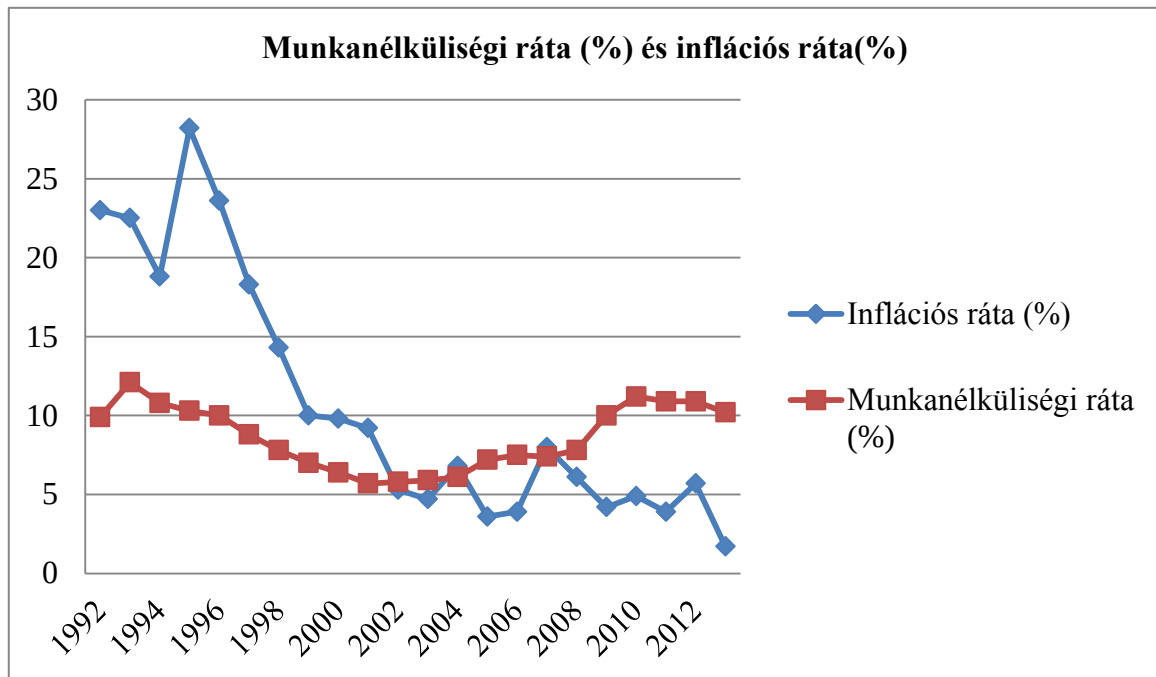

16. ábra

Forrás: Tradingeconomics és KSH

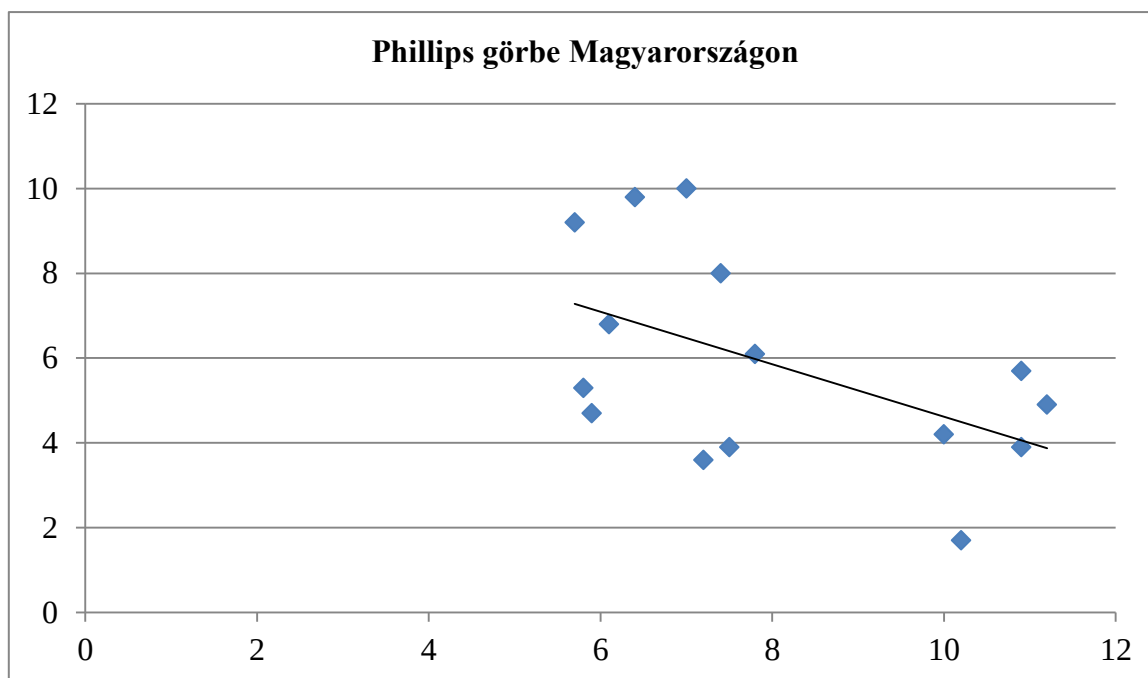
A kérdés, miszerint mi az oka annak, hogy ez a két mutató a választásokhoz közeledve csökken illetve nő, továbbra is nyitott. Ennek a megválaszolásához újfent a Nordhaus modell feltevéseit veszem alapul. Ugyanis Nordhaus jogosan egy negatív meredekségű Phillips görbét feltételez.

Azt már a korábbiakban bemutattam, hogy az inflációs – és a munkanélküliségi ráta nem követi azokat a trendeket, amelyeket az alapmodell alapján kellene. Az infláció pont fordítva mozog, a munkanélküliségi rátát pedig látszólag nem befolyásolják a választási időszakok. (17. ábra)

17. ábra
Forrás: KSH

Megvizsgálva a magyarországi munkanélküliségi és inflációs adatokat, az általuk felrajzolt függvény szintén egy – a Nordhaus által feltételezett Phillips görbével ellentétes- pozitív meredekségű görbe. Ha az előzőekhez hasonlóan- eltekintve a transzformációs időszak gazdasági mutatóitól- kivesszük az adatokat egészen 1998-ig, akkor az elmúlt 15 évre vonatkozóan egy negatív meredekségű görbét kapunk. (18. ábra)

18. ábra
Forrás: KSH

A továbbiakban azzal a feltételezéssel élek, hogy Magyarországon a munkanélküliségi ráta és az inflációs ráta közötti átváltás leírható egy negatív meredekségű Phillips görbével, amivel a Nordhaus modell egy másik kitétele teljesül. Ezzel az összefüggéssel szeretnék magyarázatot adni arra, hogy a költségvetési hiány növekedésével egyidejűleg miért csökken az inflációs ráta. A tapasztalat látszólag szembe megy a keynesiánus elmélettel. Ha azt feltételezzük, hogy a kormány a választásokhoz közeledve, a jóléti kiadások növelésével próbálja a szavazókat megnyerni, akkor ennek következtében a gazdaságban megnövekedett pénzmennyiség hatására nőnie kellene az inflációs rátának is. Magyarország esetében ennek a fordítottja következik be. A problémát megfordítva, feltehetjük a kérdést, hogy az infláció csökkenésének hatására miért nő a központi költségvetés hiánya.

A kérdés megválaszolásához az előbbieken bemutatott negatív meredekségű Phillips görbét használom.

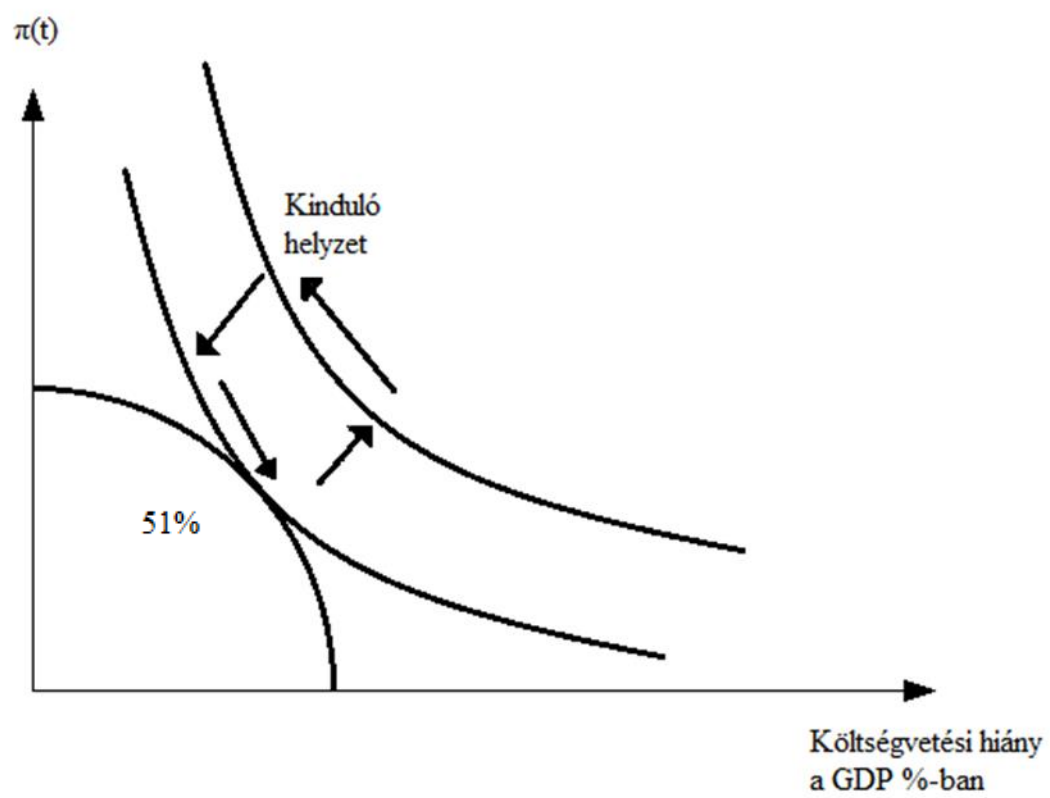
A választásokhoz közeledve az inflációs ráta csökkenése magyarázható az inflációs várakozások kormányzati befolyásolásával (csökkentésével), aminek következtében fokozatosan csökken maga az infláció is. Ennek hatására viszont nőni fog a munkanélküliségi ráta. Értelmszerűen a kormánynak nem érdeke hogy a munkaerőpiaci és munkahelyi kilátások éppen a választások előtt rosszabbodjanak, ezért, hogy a munkanélküliségi rátát a

csökkenő infláció mellett is alacsonyan tudja tartani, növelnie kell a munkahelyteremtésre irányuló kormányzati kiadásokat.

A mesterségesen leszorított inflációs és munkanélküliségi ráta a választások után hosszútávon már nem fenntartható. A választások után a kormányzat csökkenti a költségvetési hiány mértékét, amely az empirikus adatok alapján az inflációs ráta növekedését eredményezi. A csökkenő költségvetési kiadások következtében a munkahelyteremtő kiadásokra fordított összegek is csökkennek így az inflációs rátához hasonlóan a munkanélküliségi ráta is nőni fog.

Mint az már korábban is látható volt a központi költségvetés GDP arányos hiánya és az inflációs ráta mozgása alátámasztja az elméletet viszont a munkanélküliségi ráta esetén nem fedezhető fel ciklikusság. (6. ábra) Azonban, ha még nem is követi a választásokat a munkanélküliségi ráta mozgása, megfigyelhető hogy a 2002-ben megfordult csökkenő tendencia óta, annak ellenére, hogy a munkanélküliségi ráta növekszik, a választások előtt a többi évhez képest kisebb mértékű ez a növekvés. Tehát feltételezhető, hogy a munkanélküliségi ráta befolyásolásának szándéka megvan a kormányokban, csupán nem tudnak olyan mértékben hatni, hogy a trendeket megváltoztassák.

Összességében azt feltételezem, hogy a választások megnyerése érdekében az opportunisták kormány az inflációs várakozások leszorításával egy megfelelő (legalább 51%) társadalmi választási függvényre állítja a gazdaságot. Ha a gazdaság helyzetét leíró pont nem az optimális (érintési) pont, akkor csökkenti az infláció mértékét, amit a költségvetési hiány növelésével tud elérni. A leszorított infláció hatására nőnie kellene a munkanélküliségi rátának, azonban a kormány ezt megakadályozza, valamint visszafogja munkahelyteremtő intézkedésekkel, amelyek szintén növelik a költségvetési kiadásokat. Ezen mechanizmus pedig az optimális pontba vezet. Majd a választások megnyerése után már nem fenntartható a túlzott költségvetési hiány, ezért csökkenteni fogja a hiányt, aminek következtében nő az infláció, valamint a költségvetési kiadások csökkentésével a munkanélküliségi ráta is, így pedig eltávolodik a gazdaság az 51%-os társadalmi választási függvénytől.

19. ábra: A választási győzelem gazdasági mechanizmusa

ÖSSZEFOGLALÁS

Kutatásomban arra kerestem a választ, hogy Magyarországon vajon fellelhetők-e az ún. politikai konjunktúra ciklusok, és ha igen akkor milyen formában. A két modell magyarországi vizsgálata során arra az eredményre jutottam, hogy teljes mértékben egyik modell sem írja le a magyarországi sajátosságokat. Mindazonáltal Magyarország politikai berendezkedése a Nordhaus modelljében megjelenített opportunista viselkedéssel írható le. Ennek megfelelően Magyarországon az inflációs ráta és a központi költségvetés GDP arányos hiányának mozgása határozza meg a politikai konjunktúraciklusokat. Ezen két változó a kormányzó párt állítólagos ideológiájától függetlenül a legtöbb választási időszakban hasonlóan mozog. Tehát elmondható, hogy Magyarországon valóban léteznek politikai konjunktúra ciklusok, és ezek azért jönnek létre, mert a kormányzó párt a választások előtt megpróbálja fokozni az ország gazdasági teljesítményét.

IRODALOMJEGYZÉK

1. Alesina A. (1987): *Macroeconomic Policy in a Two-Party System as a Repeated Game*, *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 102, No. 3(Aug., 1987), pp. 651-678
2. Cseh Ágnes (2005): *Infláció a rendszerváltás utáni Magyarországon*
3. Downs A. (1957): *An Economic Theory of Political Action in a Democracy*, *The Journal of Political Economy*, Volume 65, Issue 2 (Apr., 1957), 135-150
4. <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG> , 2014.09.17
5. <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tps00098&language=en> , 2014.09.20
6. <http://hu.tradingeconomics.com/hungary/government-budget> , 2014.09.11
7. <http://stats.oecd.org/index.aspx?DataSetCode=REV> , 2014.09.20
8. http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_hosszu/h_qlf012a.html , 2014.07.05
9. http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qpt007.html , 2014.09.18

10. http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qsf001.html , 2014.07.05
11. <http://www.mnb.hu/Statisztika/statisztikai-adatok-informaciok/adatok-idosorok> ,
2014.09.15
12. Kozenkow Judit (2011): *Rendszerváltás, intézmények és gazdasági növekedés*
13. Meyer Dietmar (2008): *Időinkonzisztencia és Politikai konjunktúraciklusok*, Kézirat
14. Nordhaus W. D (1975): The Review of Economic Studies, Vol. 42, No. 2. (Apr., 1975), pp. 169-190